

gospodarstwa opiekuńcze

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”.

Instytucja Zarządzająca Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 – Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Publikacja opracowana przez Dolnośląski Ośrodek Doradztwa Rolniczego z siedzibą we Wrocławiu.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Schematu II Pomocy Technicznej

„Krajowa Sieć Obszarów Wiejskich” Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020

Wydawca

Dolnośląski Ośrodek Doradztwa Rolniczego
53-033 Wrocław, ul. Zwycięska 8, tel. 71 339 80 21

Tekst:

Katarzyna Sikora

Dział Rozwoju Obszarów Wiejskich, DODR

Redakcja i korekta:

Agnieszka Siegel

Dział Metodyki Doradztwa, Szkoleń i Wydawnictw, DODR

Opracowanie graficzne i skład:

Agnieszka Siegel

Dział Metodyki Doradztwa, Szkoleń i Wydawnictw, DODR

Nakład: 1000 sztuk

Gospodarstwa opiekuńcze

Idea rolnictwa społecznego

Rolnictwo społeczne to zespół działań wykorzystujących zasoby rolne – roślinne i zwierzęce, służące tworzeniu świadczeń społecznych na obszarach wiejskich lub podmiejskich. Działania te to rehabilitacja, terapia, chronione miejsca pracy, uczenie się przez całe życie i inne działania przyczyniające się do integracji społecznej.

W takim ujęciu chodzi m.in. o stworzenie, w ramach gospodarstwa rolnego, warunków umożliwiających osobom o szczególnych potrzebach uczestnictwo w codziennych zajęciach w gospodarstwie, aby zapewnić ich rozwój i postępy oraz poprawić samopoczucie.

Rolnictwo społeczne jest w Polsce jeszcze terminem mało znanym. Przyjmuje najczęściej następujące formy/obszary działań:

- zajęcia reedukacyjne i terapeutyczne – działalność na rzecz osób opuszczających zakłady penitencjarne, a także osób uzależnionych, celem której jest przywracanie zdrowia fizycznego i psychicznego,
- integracja w świecie pracy i włączenie społeczne – proces włączania jednostek, grup czy kategorii społecznych w funkcjonowanie szerszego społeczeństwa,
- działania pedagogiczne – działania edukacyjne na rzecz dzieci i młodzieży,
- **usługi opiekuńcze** – np. zaspokajanie codziennych potrzeb życiowych, zapewnienie kontaktów z otoczeniem.

Przykład:

Niewielkie, niespecjalizujące się w towarowej produkcji rolnej gospodarstwo wykonuje dodatkowo usługi społeczne, np. prowadzi środowiskowy dom samopomocy dla osób niepełnosprawnych. Daje to rolnikom i ich domownikom możliwość zdobycia dodatkowego źródła przychodów.

W 2012 roku Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny (EKES), w swojej opinii dotyczącej rolnictwa społecznego wskazał, iż konieczne jest podjęcie działań zmierzających do uznania integracyjnej roli rolnictwa społecznego na poziomie unijnym oraz stworzenia ram prawnych.

EKES zalecił, aby na poziomie lokalnym i regionalnym zająć się badaniami wpływu rolnictwa społecznego na kwestie społeczne, ekonomiczne, zdrowotne i indywidualne, tworzyć i wzmacniać sieci współpracy, również międzyinstytucjonalne, a także

szkolić instytucje, organizacje oraz osoby bezpośrednio zainteresowane tworzeniem tego typu przedsiębiorstw społecznych.

Rolnictwo społeczne jest to innowacyjne podejście łączące dwie koncepcje – rolnictwo wielofunkcyjne oraz usługi społeczne/opiekę zdrowotną na poziomie lokalnym.

*Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie:
„Rolnictwo społeczne: zielone usługi terapeutyczno-opiekuńcze oraz polityka społeczna i zdrowotna”
(2013/C 4/07)*

Pod pojęciem rolnictwa społecznego kryje się wiele różnych działań, odpowiadających na potrzeby o charakterze opiekuńczo-społecznym. Stosowane często zamiennie określenia to:

- rolnictwo społeczne,
- rolnictwo opiekuńcze,
- rolnictwo dla zdrowia,
- zielona opieka,
- zielone ćwiczenia,
- terapia rolnicza.

*Rolnictwo społeczne przyczynia się do lepszego samopoczucia osób w trudnej sytuacji, poprawia ich stan zdrowia i włączenie społeczne.
fot. Marek Rząsa, KPODR w Minikowie*

Podejmowanie takich działań przyczynia się do lepszego samopoczucia osób w trudnej sytuacji, poprawia ich stan zdrowia i włączenie społeczne. Niekiedy kontakt z naturą i działalnością produkcyjną przyczynia się do poprawy skuteczności uczenia się, podnosi samoocenę i ułatwia uczestnictwo w życiu społecznym.

Typy gospodarstw społecznych proponowane w Polsce

Na bazie podziału przyjętego przez Komitet Ekonomiczno-Społeczny, CDR O/Kraków proponuje wyodrębnienie w Polsce czterech kategorii gospodarstw społecznych:

1. gospodarstwa terapeutyczne (terapia i reedukacja)
<http://www.care-t-farms.eu/>,
2. gospodarstwa prowadzące działania o charakterze włączenia społecznego i zawodowego,
3. zagrody edukacyjne
<http://zagrodaedukacyjna.pl/>,
4. gospodarstwa opiekuńcze
<http://www.gospodarstwa-opiekuncze.pl/>.

Gospodarstwo opiekuńcze jako podmiot rolnictwa społecznego

Gospodarstwo opiekuńcze to szczególny typ gospodarstwa społecznego. Opieka rozumiana jest tu szeroko, jako troszczenie się, dbanie o kogoś, dogłądanie, pilnowanie kogoś, a także udzielanie pomocy osobom potrzebującym, czyli tym, którzy z różnych powodów znajdują się tymczasowo lub trwale w trudnej sytuacji życiowej. To idea łącząca rolnictwo z opieką nad osobami, które wymagają takiego wsparcia.

Potencjalnymi grupami docelowymi dla tego typu gospodarstw są:

- osoby niepełnosprawne psychicznie,
- osoby z ograniczeniami ruchowymi,
- osoby opuszczające zakłady penitencjarne,
- osoby uzależnione,
- dzieci i młodzież o specjalnych potrzebach edukacyjnych, także tzw. trudna młodzież,
- osoby bezrobotne,
- osoby wypalone zawodowo,
- osoby starsze.

Wybór grupy odbiorców wsparcia zależy od predyspozycji osób chcących prowadzić gospodarstwo opiekuńcze. Oczekuje się, że w przyszłości powstanie w Polsce sieć tego typu gospodarstw, świadczących usługi dla różnych grup oczekujących wsparcia.

Na terenach wiejskich w Polsce i w Europie, najliczniejszą grupą, która tego wsparcia potrzebuje są seniorzy (osoby powyżej 65. roku życia, nieaktywne zawodowo lub niesamodzielne).

Gospodarstwa opiekuńcze to forma gospodarowania polegająca na łączeniu działalności rolniczej z opieką nad osobami potrzebującymi różnego rodzaju wsparcia. Najważniejszą cechą takich gospodarstw jest wykorzystanie potencjału gospodarstwa rolnego do prowadzenia działań o charakterze terapeutycznym.

Przebywanie na wsi oraz wykonywanie prac i zajęć charakterystycznych dla pracy rolnika może pomagać ludziom starszym lub chorym w utrzymaniu sprawności lub poprawie stanu zdrowia fizycznego i psychicznego. Wizyta na wsi ma pozytywny wpływ na człowieka. Sprawia, że czuje się on bardziej zrelaksowany i jest w zdecydowanie lepszej kondycji psychicznej.

Działalność rolnicza może być podstawą do prowadzenia zróżnicowanych form terapii dla osób starszych lub chorych m.in.:

- forma spokojnej rekreacji, zapewnienie kontaktu z przyrodą – możliwość odpoczynku w ogrodzie, gry w szachy, warcaby, gry planszowe, dostęp do biblioteczki, zajęcia ruchowe na świeżym powietrzu,
- zapewnienie kontaktu ze zwierzętami,
- pomoc w drobnych pracach polowych bądź ogrodniczych np. pielęgnacja rabat, podlewanie, odchwaszczanie, zbieranie owoców i warzyw itp.,
- prace w domu i obejściu,
- wspólne przetwórstwo płodów rolnych,
- wspólne przygotowywanie regionalnych potraw,
- zajęcia rękodzielnicze, rzemiosło artystyczne,
- wszelkie prace związane z codziennym funkcjonowaniem gospodarstwa rolnego.

Gospodarstwo opiekuńcze może być azylem, ułatwia bowiem kontakt z innymi ludźmi, umożliwia otwarcie się, przełamanie pewnych barier, nawiązanie nowych znajomości i przyjaźni. Dzięki takim miejscom ludzie mogą poczuć się potrzebni, przestać choć na chwilę myśleć o codziennych problemach i zachować aktywność.

Przebywanie na wsi to między innymi forma spokojnej rekreacji, zapewnienie kontaktu z przyrodą, fot. DODR

Czas spędzony w gospodarstwie może przyczynić się do lepszego samopoczucia osób w trudnej sytuacji, poprawiając ich stan zdrowia.

Opieka i terapia w gospodarstwach rolnych może być zorganizowana w różny sposób, w zależności od preferencji i możliwości gospodarza.

Świadczone usługi mogą mieć charakter dzienny (np. kluby seniora) lub całodobowy (zapewnienie opieki wraz z miejscem zamieszkania). Usługi opiekuńcze mogą być oferowane zarówno przez duże gospodarstwa rolne, jak i te małe. Tego typu działalność jest polecana rolnikom, którym bliska jest idea pomagania innym ludziom.

Rozwój gospodarstw opiekuńczych wiąże się z możliwością uzyskania dodatkowego źródła dochodu, w ramach różnicowania działalności w gospodarstwie rolnym i domowym.

*Głównym problemem, z którym borykać się będą w przyszłości seniorzy, będzie nadmiar wolnego czasu i problem z jego wykorzystywaniem
fot. Marek Rząsa, KPODR w Minikowie*

Jest to także szansa na rozwój przedsiębiorczości na obszarach wiejskich, przyczyniająca się do tworzenia nowych miejsc pracy oraz zmniejszania ukrytego bezrobocia. Odpowiedzialne prowadzenie działalności opiekuńczej w gospodarstwie rolnym umożliwi także realizację zrównoważonego modelu rozwoju obszarów wiejskich.

Gospodarstwa opiekuńcze – odpowiedź na zmiany demograficzne w Polsce

Kraje rozwinięte mierzą się z problemem starzenia się społeczeństwa, czyli długotrwałym spadkiem urodzeń, przy jednoczesnym wydłużaniu się życia osób starszych. Polska od wielu lat plasuje się w pierwszej trzydziestce krajów demograficznie starych na świecie. W naszym kraju na 100 młodych ludzi przypada 112 seniorów. Według prognozy, za 17 lat jedna czwarta naszego społeczeństwa będzie mieć więcej niż 65 lat.

Starzenie się społeczeństwa sprawia, że maleje liczba osób w wieku produkcyjnym, powoduje też wzrost wydatków socjalnych, skierowanych do osób starszych. System emerytalny staje się bardziej obciążony. Rośnie zapotrzebowanie na niektóre usługi, np. w dziedzinie ochrony zdrowia i opieki społecznej. Zmienia się struktura rodziny

i gospodarstw domowych. Odpływ młodych ludzi z obszarów wiejskich w wielu regionach Polski sprawia, że konieczne staje się zapewnienie opieki samotnym, starszym osobom. Oznacza to wzrost liczby jednoosobowych gospodarstw domowych prowadzonych przez osoby starsze.

Dla seniorów ważne jest zagospodarowanie czasu, wykorzystanie ich doświadczenia zawodowego i życiowego, ich chęci bycia użytecznym.

Funkcjonowanie seniorów w rodzinach podnosi poczucie solidarności międzypokoleniowej. Ich nieodpłatna działalność społecznie użyteczna, zarówno wobec rodziny (świadczenia na rzecz dzieci i wnuków), jak i wobec osób trzecich, pozwala czuć się potrzebnym rodzinie, bądź szerszemu środowisku. Wpływa to pozytywnie na samoocenę i nastraja pozytywnie.

Działania władz wobec najstarszej warstwy społeczeństwa powinny być ukierunkowane na wzmacnianie aktywności tych ludzi i stwarzanie sprzyjających przesłanek instytucjonalnych i prawnych.

Spoleczne skutki procesu starzenia się to nie tylko problem rosnących kosztów zabezpieczenia społecznego, lecz również opieki zdrowotnej oraz tzw. opieki długoterminowej (pielęgnacja).

Głównym problemem, z którym borykać się będą w przyszłości seniorzy, to nadmiar wolnego czasu i problem z jego wykorzystywaniem – wartościowym z punktu widzenia indywidualnego, rodzinnego i społecznego. Konieczna jest walka z tendencją do wycofywania się osób starszych z różnych sfer życia.

Dlatego tak istotne jest przeciwdziałanie poczuciu osamotnienia osób starszych poprzez wspieranie budowy domów wielopokoleniowych, odpowiednie kształtowanie przestrzeni publicznej, propagowanie ulgowego dostępu na imprezy kulturalne, zachowanie ogródków działkowych, ułatwianie dostępu do internetu, rozwijanie oferty uniwersytetów trzeciego wieku, poszerzanie oferty domów opieki społecznej i tworzenie gospodarstw opiekuńczych.

Przez pokolenia opieka długoterminowa nad osobami starszymi była przede wszystkim zadaniem rodziny. Dziś mała i zapracowana rodzina rzadko jest w stanie udźwignąć ciężar opieki nad osobą starszą. Coraz częściej więc wykorzystywane są instytucjonalne formy opieki nad seniorami. Liczba miejsc w polskich domach opieki jest niewielka, szacowana na ok. 30 tys., natomiast potrzeby szacuje się na ok. 300 tys. miejsc. W przyszłości liczba ta z pewnością będzie większa.

Gospodarstwa opiekuńcze mogą stać się alternatywą dla domów opieki. Na rynku rośnie zapotrzebowanie na usługi opiekuńcze dla osób starszych.

Wykorzystanie nowych funkcji rolnictwa, takich jak rolnictwo społeczne, pozwoli rozwiązać problemy związane z opieką i wyłączeniem społecznym osób starszych.

Dziś, ze względu na wczesny etap szerzenia idei rolnictwa opiekuńczego, w polskim ustawodawstwie nie istnieją jeszcze przepisy prawne regulujące te zagadnienia. Na poziomie krajowym, została wprowadzona Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju – SOR (przyjęta przez Radę Ministrów 14 lutego 2017 roku). Przewiduje ona działania mogące być impulsem do upowszechniania rolnictwa opiekuńczego.

W ramach SOR w drugim kierunku interwencji, jakim jest „Poprawa dostępności do usług, w tym społecznych i zdrowotnych”, przewidziano projekt strategiczny „(NIE) Samodzielni” (do realizacji przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Ministerstwo Zdrowia oraz Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi).

FORMY ORGANIZACYJNE DZIAŁALNOŚCI OPIEKUŃCZEJ

Mysząc o rozpoczęciu prowadzenia gospodarstwa opiekuńczego, należy zastanowić się nad trzema podstawowymi kwestiami:

- kto będzie stanowić grupę docelową usług?
- jaką formę opieki zamierzam prowadzić?
- w jakiej formie prawnej rozpocząć prowadzenie gospodarstwa opiekuńczego?

*Jest wiele osób w wieku senioralnym, które nie wymagają opieki całodobowej
fot. Konrad Stępnik CDR w Brwinowie Oddział w Krakowie*

Dzienny dom pobytu odpowiada na potrzeby tych osób, które szukają miejsca, gdzie mogą aktywnie spędzić czas w towarzystwie innych ludzi
fot. DODR

Działalność opiekuńcza może być realizowana w ramach podmiotu ekonomii społecznej współpracującego z samorządem lub w formie działalności gospodarczej. Wybór formy organizacyjnej jest determinowany formą opieki, którą będziemy chcieli sprawować w gospodarstwie opiekuńczym.

Dwa typy to:

- opieka dzienna,
- opieka całodobowa.

FORMY ORGANIZACYJNE DLA DZIENNEJ OPIEKI

W ramach Ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, przewidzianych jest kilka form wsparcia dziennego. Jednak na potrzeby gospodarstwa opiekuńczego najlepszym rozwiązaniem jest **dzienny dom pobytu**.

Jest wiele osób w wieku senioralnym, które nie wymagają opieki całodobowej, a mimo tego spędzają swój czas w izolacji, rzadko wychodząc z mieszkania. Ich bliscy nie mogą się nimi na co dzień zajmować, a woleliby, aby nie siedzieli oni sami w domu.

Dzienny dom pobytu odpowiada na potrzeby tych osób, które szukają miejsca, gdzie mogą aktywnie spędzić czas w towarzystwie innych ludzi, zjeść posiłek i brać udział

*Dzienny dom pobytu łączy elementy
opiekuńcze i aktywizacyjne.
fot. Konrad Stępnik
CDR w Brwinowie Oddział w Krakowie*

w stałych, codziennych zajęciach, zajęciach edukacyjnych lub warsztatach. Dzienny dom pobytu łączy elementy opiekuńcze i aktywizacyjne.

Ogólne informacje

Dzienny Dom Pobytu jest jednym z rodzajów ośrodków wsparcia przewidzianym w ustawie z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej.

Jest jednostką organizacyjną pomocy społecznej dziennego pobytu, w której w wyjątkowych sytuacjach mogą być prowadzone miejsca całodobowe okresowego pobytu.

Akt prawny

Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej.

Grupa docelowa i zakres usług

Dzienny dom pobytu świadczy pomoc w postaci usług opiekuńczych, specjalistycznych usług opiekuńczych lub posiłku na rzecz osób, które ze względu na wiek, chorobę lub niepełnosprawność wymagają częściowej opieki i pomocy w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych.

(art. 51 Ustawy)

Ze względu na brak uregulowań prawnych określających wymagania infrastrukturalne i podstawowy zakres usług, organizator dziennego domu pobytu posiada dużą swobodę w tym zakresie.

Wymogi lokalowe

Przy tworzeniu dziennych domów pobytu można kierować się pewnymi wskazówkami w zakresie infrastruktury określonymi w przykładach.

przykład 1

- W województwie małopolskim zostały stworzone Rekomendacje do prowadzenia placówek zapewniających dzienną opiekę i aktywizację osób starszych na terenie Małopolski (Uchwała nr 151/2016 Zarządu Województwa Małopolskiego z dn. 2 lutego 2016 r.).

http://www.rops.krakow.pl/pliki/Obszerwatorium/Zal_3_151_16.pdf

przykład 2

- Pewne wymogi są określone i wymagane do spełnienia przez podmioty finansowane w ramach programu „Senior +”.

<https://das.mpips.gov.pl/source/wigor/Uchwala%20157%20RM%20Senior.pdf>

FORMY ORGANIZACYJNE DLA CAŁODOBOWEJ OPIEKI

Zorganizowanie gospodarstwa opiekuńczego w formie podmiotu oferującego całodobowy pobyt może nastąpić w jednej z dwóch form:

- **rodzinny dom pomocy,**
- **działalność gospodarcza** w zakresie placówki zapewniającej całodobową opiekę.

Obie formy przewidziane są w Ustawie z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej.

Rodzinny dom pomocy

Ogólne informacje

Rodzinny dom pomocy stanowi formę usług opiekuńczych i bytowych świadczonych całodobowo przez osobę fizyczną lub organizację pożytku publicznego dla nie mniej niż trzech i nie więcej niż ośmiu zamieszkujących wspólnie osób wymagających z powodu wieku lub niepełnosprawności wsparcia w tej formie (art. 52).

Akt prawny

Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej

Standardy oraz rodzaj i zakres usług świadczonych w rodzinnym domu pomocy określa Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 31 maja 2012 r. w sprawie rodzinnych domów pomocy.

Forma prawna

Zgodnie z rozporządzeniem rodzinny dom pomocy świadczy usługi w budynku mieszkalnym jednorodzinny, którego właścicielem lub najemcą jest:

- osoba fizyczna prowadząca rodzinny dom i zamieszkująca w nim,
- organizacja pożytku publicznego, która go prowadzi.

W przypadku najmu budynku, okres umowy powinien gwarantować właściwe funkcjonowanie domu. W jednym budynku może być prowadzony jeden rodzinny dom pomocy.

Grupa docelowa

Rodzinny dom pomocy może być prowadzony dla:

- osób wymagających wsparcia z powodu wieku,
- osób wymagających wsparcia z powodu niepełnosprawności.

Zakres usług

Usługi świadczone w rodzinnym domu pomocy powinny uwzględniać stan zdrowia, sprawność fizyczną i intelektualną oraz indywidualne potrzeby i możliwości

mieszkańców, a także prawa człowieka, w szczególności zaś prawo do poszanowania i ochrony godności, wolności, intymności i poczucia bezpieczeństwa oraz ochronę dóbr osobistych. Ich zakres powinien być dostosowany do indywidualnych potrzeb mieszkańca i poziomu jego samodzielności.

Usługi bytowe

- zapewnienie miejsca pobytu
- zapewnienie wyżywienia
- utrzymanie czystości

Usługi opiekuńcze

- udzielenie pomocy w zaspokajaniu codziennych potrzeb życiowych
- pielęgnacja, również w czasie choroby
- umożliwienie kontaktów z otoczeniem
- inne czynności wynikające z indywidualnych potrzeb

Sposób świadczenia usług jest ustalany w formie pisemnej z mieszkańcem, jego pełnomocnikiem lub opiekunem prawnym, przed skierowaniem do domu. Jeśli prowadzący rodzinny dom pomocy ma podpisaną umowę z gminą, to skierowanie na pobyt odbywa się w drodze decyzji administracyjnej, wydawanej przez kierownika ośrodka pomocy społecznej.

Pobyt w domu jest odpłatny do wysokości poniesionych miesięcznych wydatków, ustalonych w umowie dotyczącej prowadzenia domu pomiędzy gminą a prowadzącym dom.

Przy ustalaniu opłaty stosuje się przepisy analogiczne, jak w domach pomocy społecznej. Wysokość miesięcznej opłaty również jest określana w drodze decyzji administracyjnej.

W szczególnie uzasadnionych przypadkach, osoby mogą być na czas określony zwolnione częściowo lub całkowicie z ponoszenia opłat. W zależności od sytuacji życiowej, samorząd finansuje w części lub w całości pobyt w rodzinnym domu pomocy. Pensjonariusze, którzy nie otrzymują dofinansowania z gminy, opłacają pobyt samodzielnie.

Wymogi lokalowe

Szczegółowe wymogi dotyczące wymogów lokalowych są zawarte w Rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 31 maja 2012 r. w sprawie rodzinnych domów pomocy.

Działalność gospodarcza w zakresie placówki zapewniającej całodobową opiekę

Ogólne informacje

Działalność gospodarcza w zakresie prowadzenia placówki zapewniającej całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku wymaga zezwolenia wojewody właściwego ze względu na położenie placówki, który wydaje zezwolenie po oględzinach placówki, jeśli podmiot spełnia warunki i standardy ustawowe.

Akt prawny

Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej

Kwestia otrzymania zezwolenia na prowadzenie działalności gospodarczej w zakresie placówki zapewniającej całodobową opiekę, została określona w Rozporządzeniu Ministra Polityki Społecznej z dnia 28 kwietnia 2005 r. w sprawie wydawania i cofania zezwoleń na prowadzenie działalności gospodarczej w zakresie prowadzenia placówki zapewniającej całodobową opiekę.

Forma prawna

Podmiot prowadzący działalność gospodarczą

Grupa docelowa

Grupę docelową mogą stanowić osoby niepełnosprawne, przewlekle chore, a także osoby w podeszłym wieku. Skierowanie do placówki całodobowej, prowadzonej w ramach działalności gospodarczej, nie jest wymagane. Opłaty ponosi mieszkaniec placówki.

Zakres usług

Opieka w placówce polega na świadczeniu usług z uwzględnieniem stanu zdrowia, sprawności fizycznej i intelektualnej oraz indywidualnych potrzeb i możliwości osoby, a także praw człowieka, w szczególności prawa do godności, wolności, intymności i poczucia bezpieczeństwa.

W zakresie oferowanych usług są usługi bytowe oraz usługi opiekuńcze.

Usługi bytowe

- zapewnienie miejsca pobytu
- zapewnienie żywienia
- utrzymanie czystości

Usługi opiekuńcze

- udzielenie pomocy w zaspokajaniu codziennych potrzeb życiowych
- pielęgnacja, również w czasie choroby
- opieka higieniczna
- niezbędna pomoc w załatwianiu spraw osobistych,
- umożliwienie kontaktu z otoczeniem

Wymogi lokalowe

Szczegółowe wymogi dotyczące warunków lokalowych i infrastruktury zostały zawarte w Ustawie z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (rozdz. 3, art. 67-69).

FORMY PRAWNE PROWADZENIA DZIAŁALNOŚCI OPIEKUŃCZEJ W GOSPODARSTWIE

Wybór formy prawnej prowadzenia działalności opiekuńczej w gospodarstwie rolnym będzie uwarunkowany przede wszystkim wybraną formą organizacyjną. W drugim etapie, o wyborze decydować będzie sposób finansowania takiej działalności.

Chęć korzystania ze środków publicznych przeznaczonych na pomoc społeczną będzie pociągała za sobą konieczność działania, jako podmioty ekonomii społecznej. Natomiast, w przypadku pełnego samofinansowania działalności ze środków prywatnych, konieczne będzie prowadzenie działalności gospodarczej.

Gospodarstwo opiekuńcze może być prowadzone w formie:

- **podmiotu ekonomii społecznej:**
 - fundacja,
 - stowarzyszenie,
 - spółdzielnia socjalna,
 - spółka non-profit,
- **działalności gospodarczej.**

PODMIOTY EKONOMII SPOŁECZNEJ

Ekonomia społeczna jest jednym ze sposobów określania działalności gospodarczej łączącej cele społeczne i ekonomiczne. Przedsiębiorstwem społecznym jest podmiot prowadzący działalność o celach głównie społecznych, którego zyski przeznaczone są na te cele lub inwestowane we wspólnotę (www.ekonomiaspoleczna.pl).

Fundacja

Art.1. Fundacja może być ustanowiona dla realizacji zgodnych z podstawowym i interesami Rzeczypospolitej Polskiej celów społecznie lub gospodarczo użytecznych, w szczególności, takich jak ochrona zdrowia, rozwój gospodarki i nauki, oświata i wychowanie, kultura i sztuka, opieka i pomoc społeczna, ochrona środowiska oraz opieka nad zabytkami.

Ustawa z dnia 6 kwietnia 1984 r. o fundacjach [Dz. U. 1984 Nr 21 poz. 97]

Stowarzyszenie

Art.2.

1. Stowarzyszenie jest dobrowolnym, samorządnym, trwałym zrzeszeniem o celach niezarobkowych.
2. Stowarzyszenie samodzielnie określa swoje cele, programy działania i struktury organizacyjne oraz uchwała akty wewnętrzne dotyczące jego działalności.
3. Stowarzyszenie opiera działalność na pracy społecznej swoich członków. Do prowadzenia swych spraw stowarzyszenie może zatrudniać pracowników, w tym swoich członków.

Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach (Dz.U. 1989 Nr 20 poz. 104)

Spółdzielnia socjalna

Art. 2.

1. Przedmiotem działalności spółdzielni socjalnej jest prowadzenie wspólnego przedsiębiorstwa w oparciu o osobistą pracę członków.
2. Spółdzielnia socjalna działa na rzecz:
 - 1) społecznej reintegracji jej członków [...]
 - 2) zawodowej reintegracji jej członków [...]– a działania te nie są wykonywane w ramach prowadzonej przez spółdzielnię socjalną działalności gospodarczej.
3. Spółdzielnia socjalna może prowadzić działalność społeczną i oświatowo-kulturalną na rzecz swoich członków oraz ich środowiska lokalnego, a także działalność społecznie użyteczną w sferze zadań publicznych określonych w ustawie o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych (Dz. U. 2006 nr 94 poz. 651)

Spółka non-profit

Art. 3. 2. 4. spółki akcyjne i spółki z ograniczoną odpowiedzialnością [...] nie działają w celu osiągnięcia zysku oraz przeznaczają całość dochodu na realizację celów statutowych oraz nie przeznaczają zysku do podziału między swoich udziałowców, akcjonariuszy i pracowników.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie

DZIAŁALNOŚĆ GOSPODARCZA

Decydując się na podjęcie działalności gospodarczej, trzeba określić zakres, w jakim będą świadczone usługi. Zgodnie z Polską Klasyfikacją Działalności, możliwe kody działalności w zakresie opieki to, m.in.:

- 87.10.Z
- 87.30.Z
- 88.10.Z

Dział 87 – pomoc społeczna z zakwaterowaniem,

Dział 88 – pomoc społeczna bez zakwaterowania.

87.10.Z

Pomoc społeczna z zakwaterowaniem zapewniająca opiekę pielęgniarską. Podklasa ta obejmuje pomoc społeczną z zakwaterowaniem zapewniającą opiekę pielęgniarską realizowaną w:

- domach pomocy społecznej,
- domach rehabilitacyjnych,
- pozostałych placówkach pomocy społecznej.

Podklasa ta nie obejmuje:

- profesjonalnej opieki zdrowotnej, sklasyfikowanej w odpowiednich podklasach działu 86,
- pomocy społecznej realizowanej w domach pomocy społecznej z minimalną opieką pielęgniarstwa lub bez opieki pielęgniarstwa, sklasyfikowanej w 87.30.Z,
- pozostałej pomocy społecznej z zakwaterowaniem dla dzieci oraz osób o ograniczonej zdolności radzenia sobie samemu, sklasyfikowanej w 87.90.Z.

87.30.Z

Pomoc społeczna z zakwaterowaniem dla osób w podeszłym wieku i osób niepełnosprawnych. Podklasa ta obejmuje pomoc społeczną zapewniającą całodobową opiekę osobom w podeszłym wieku i osobom niepełnosprawnym realizowaną w:

- domach emeryta,
- domach pomocy społecznej z minimalną opieką pielęgniarstwa,
- domach pomocy społecznej bez opieki pielęgniarstwa.

Podklasa ta nie obejmuje:

- pomocy społecznej realizowanej w domach pomocy społecznej z opieką pielęgniarstwa, sklasyfikowanej w 87.10.Z,
- pomocy społecznej z zakwaterowaniem, w której opieka medyczna, edukacja i działalność rehabilitacyjna odgrywają rolę marginalną, sklasyfikowanej w 87.90.Z.

88.10.Z

Pomoc społeczna bez zakwaterowania dla osób w podeszłym wieku i osób niepełnosprawnych.

Podklasa ta obejmuje działalność poradni, schronisk i pozostałą pomoc społeczną bez zakwaterowania świadczoną osobom w podeszłym wieku i osobom niepełnosprawnym, realizowaną przez instytucje administracji publicznej, organizacje o zasięgu ogólnopolskim lub lokalnym oraz przez specjalistów udzielających porad, m.in. poprzez:

- odwiedzanie osób w podeszłym wieku i chorych w ich domach,
- dzienną opiekę dla osób w podeszłym wieku lub dorosłych osób niepełnosprawnych,
- działalność związaną z przystosowaniem zawodowym osób upośledzonych umysłowo lub niepełnosprawnych fizycznie; w działalności tego typu czynnik edukacyjny powinien występować w ograniczonym zakresie.

Podklasa ta nie obejmuje:

- obowiązkowych zabezpieczeń społecznych, sklasyfikowanych w 84.30.Z,
- pomocy społecznej z zakwaterowaniem, sklasyfikowanej w 87.30.Z,
- opieki dziennej nad dziećmi niepełnosprawnymi, sklasyfikowanej w 88.91.Z.

POTENCJALNE ŹRÓDŁA FINANSOWANIA

Obecnie nie istnieje żaden fundusz na bezpośrednie finansowanie tworzenia gospodarstw opiekuńczych w Polsce.

Potencjalne źródła finansowania

Podmiot ekonomii społecznej

- Środki finansowe w ramach Ośrodków Wsparcia Ekonomii Społecznej, które działają w każdym województwie.
 - We właściwym wojewódzkim Ośrodku Wsparcia Ekonomii Społecznej można ubiegać się o bezwrotne wsparcie finansowe w postaci dotacji przeznaczonej na tworzenie nowych przedsiębiorstw społecznych (aktualna kwota to ok. 20-24 tys. zł na stworzenie jednego stanowiska pracy). Ponadto, można otrzymać wsparcie pomostowe.
- Fundusz Pożyczkowy dla Przedsiębiorstw Społecznych oferuje preferencyjne pożyczki. Maksymalna kwota pożyczki to 100 tys. zł, przeznaczona na cele rozwojowe przedsiębiorstwa społecznego.
- Współpraca z samorządem lokalnym – uzależnione od lokalnych uwarunkowań.
- Regionalny Program Operacyjny (RPO).

Komercyjna działalność gospodarcza

- Regionalny Program Operacyjny (RPO).
- Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020.

*Podopieczni uczestniczą
w życiu gospodarstwa rolnego,
co ma pozytywne znaczenie
w procesie terapeutycznym
fot. Konrad Stępnik CDR
w Brwinowie Oddział w Krakowie*

Zagraniczne przykłady gospodarstw opiekuńczych

Pionierem wśród krajów europejskich w zakresie opieki nad osobami o szczególnych potrzebach, zorganizowanej na bazie gospodarstw rolnych, jest Holandia. Kraj ten posiada bogate doświadczenie w tym zakresie i największą liczbę gospodarstw opiekuńczych (około 1400).

Gospodarstwa opiekuńcze w tym kraju są prowadzone w większości przez rolników indywidualnych i funkcjonują na bazie czynnych gospodarstw rolnych. Podopieczni uczestniczą w życiu gospodarstwa rolnego, co ma pozytywne znaczenie w procesie terapeutycznym dla poszczególnych grup docelowych.

Pierwsze tego typu gospodarstwa zaczęły powstawać w latach 90-tych XX wieku. Kiedy gospodarstwa opiekuńcze zaczęły być bardziej popularne, wielu tradycyjnych rolników wprowadziło w nich świadczenie usług opiekuńczych. Pojawiły się grupy rolników, którzy wcześniej zajmowali się produkcją tradycyjną i rozpoczęli świadczenie tego typu usług.

Zostali oni zaproszeni do współpracy z instytucjami opiekuńczymi oraz organizacjami regionalnymi, które były zainteresowane gospodarstwami opiekuńczymi. Sektor ten skorzystał ze zmian w przepisach dotyczących finansowania, takich jak wprowadzenie do PGB (holenderskiego funduszu emerytalnego) oraz liberalizacja sektora opiekuńczych usług medycznych. W 1998 roku rolnicy i organizacje rolnicze zorganizowały wsparcie polityczne dla rozwoju pionierskiego sektora gospodarstw opiekuńczych. Centrum przygotowało stronę internetową, bazę danych, system jakości i podręcznik dla rolników zakładających gospodarstwa opiekuńcze.

System wsparcia finansowego dla usług opiekuńczych w Holandii zmienił się i dał klientom możliwość większego wyboru gospodarstw opiekuńczych. W 2008 roku rząd zaprzestał przekazywania dotacji i rolnicy zostali zmuszeni zawiązać federację dla gospodarstw opiekuńczych. W tym samym czasie rolnicy zaczęli organizować się na poziomie regionalnym.

Pojawiły się kluby dydaktyczne, później rolnicy zaczęli zakładać stowarzyszenia regionalne. Ich głównym celem było poznanie siebie samych, wymiana doświadczeń i wzajemne zachęcenie do działania. Tego typu współpraca zapewniła rolnikom silniejszą pozycję w dziedzinie świadczenia opieki.

W 2015 roku, w Holandii wprowadzono nowe prawo transformacyjne. Wzrosły znacznie budżety na usługi opiekuńcze i rząd zmienił przepisy. Władze lokalne zaczęły ponosić odpowiedzialność za środki finansowe przeznaczone na usługi opiekuńcze. Środki pochodzące od rolników świadczących tego typu usługi zostały przeniesione z ubezpieczenia zdrowotnego do społeczności lokalnych.

Kolejny kraj, w którym idea gospodarstw opiekuńczych jest rozpowszechniona to Słowenia. W ciągu ostatnich kilku lat rozwijano w tym kraju różne działania uzupełniające celem zwiększenia rentowności i konkurencyjności sektora rolnego.

Jednym z tego typu działań są gospodarstwa opiekuńcze. W ciągu kilku ostatnich lat przeprowadzono wiele inicjatyw dotyczących gospodarstw opiekuńczych. Gospodarstwa opiekuńcze w tym kraju funkcjonują jako działalność społeczna (zorganizowane jak organizacje pozarządowe, które zapewniają miejsca pracy bezrobotnym), ośrodki terapeutyczne, gospodarstwa dydaktyczne, społeczność gospodarstwa domowego, centra mieszkalne i społeczności ludzkie.

Różne formy ośrodków są zarządzane w różny sposób. Niektóre korzystają z pieniędzy publicznych inne mają sponsorów czy darczyńców. Pozostałe utrzymują się ze sprzedaży produktów i usług na rynku. W Słowenii funkcjonuje też inny rodzaj usług, czyli domy dla osób starszych, centra integracyjne, państwowe i prywatne domowe usługi opiekuńcze.

Rząd Słowenii zmienił Rozporządzenie dotyczące działań pozarolniczych w gospodarstwach i w maju 2018 roku dodano możliwość oficjalnej rejestracji gospodarstwa opiekuńczego mimo, że warunki takiej rejestracji nie zostały jeszcze jednoznacznie zdefiniowane.

Rozporządzenie mówi o tym, że gospodarstwo, które ma być zarejestrowane jako działalność gospodarcza, powinno ubiegać się o grant z UE na wspieranie różnorodności działań w tego typu ośrodkach. Wnioski należy przygotować we współpracy z organizacją, która jest zarejestrowana w Izbie Społecznej. W ten sposób przez kolejne dwa lata rząd może obserwować realne przypadki i przygotować przepisy dopasowane do rzeczywistych potrzeb.

Gospodarstwa opiekuńcze funkcjonują również m.in. we Włoszech, Niemczech czy Stanach Zjednoczonych.

fot. Konrad Stępnik CDR w Brwinowie Oddział w Krakowie

fol. Marek Rząsa, KPODR w Minikowie

ZIELONA OPIEKA

Przykład projektu realizowanego przez Kujawsko-Pomorski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Minikowie (projekt realizowany w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020)

15 gospodarstw na terenie pięciu powiatów zaczęło świadczyć tego typu usługi. Podopieczni mogli korzystać ze wsparcia i zajęć przez 8 godzin dziennie, 5 dni w tygodniu. Właściciele wszystkich gospodarstw ukończyli prawie dwugodzinny kurs opiekunów osób starszych i niepełnosprawnych oraz pełne przeszkolenie przygotowujące do prowadzenia gospodarstw agroturystycznych.

W Polsce dominuje opieka indywidualna nad osobami starszymi. Projekt Zielona Opieka (2016-2018) pozwolił rozwinąć opiekę prowadzoną w małych grupach (3-8 osobowych), która poprzez czynnik relacji społecznych pomagała rozwiązać problemy osób starszych związane z samotnością.

Realizacja projektu dotyczącego gospodarstw opiekuńczych w województwie kujawsko-pomorskim była możliwa dzięki zainteresowaniu partnerów lokalnych (KPODR, PZDR w Tucholi, Starostwo Powiatowe w Tucholi, Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Tucholi, Stowarzyszenie Gospodarstw Agroturystycznych „Bory Tucholskie”, przedstawiciele gmin z całego powiatu, Uniwersytet III Wieku, LGD).

Wojewódzcy koordynatorzy gospodarstw opiekuńczych

Izabela Michniewicz, Dział Rozwoju Obszarów Wiejskich, DODR,
email: izabela.michniewicz@dodr.pl; tel. 71 339 80 21, wewn. 150

Katarzyna Sikora, Dział Rozwoju Obszarów Wiejskich, DODR,
email: katarzyna.sikora@dodr.pl; tel. 71 339 80 21, wewn. 152

ŹRÓDŁA:

1. Materiały szkoleniowe i wydawnictwa CDR w Brwinowie Oddział w Krakowie:
 - Idea Rozwoju Rolnictwa Społecznego, Kraków 2017
 - Koncepcja Funkcjonowania Gospodarstw Opiekuńczych w Polsce, Kraków 2017
 - Gospodarstwa opiekuńcze – budowanie sieci współpracy, Kraków 2017
2. Usługi opiekuńcze jako przyszłościowa forma działalności gospodarczej na obszarach wiejskich – Ogólnopolski Kongres Gospodarstw Opiekuńczych – materiały konferencyjne
3. Zielona opieka – gospodarstwa opiekuńcze w województwie kujawsko-pomorskim – materiały konferencyjne, KPODR w Minikowie
4. Starzenie się społeczeństwa polskiego i jego skutki – opracowanie tematyczne OT-601, Kancelaria Senatu
5. <http://www.opieka.kpodr.pl/>

fol. DODR

Dolnośląski Ośrodek Doradztwa Rolniczego
ul. Zwycięska 8, 53-033 Wrocław
centrala: 71 339 80 21 (22), sekretariat: tel. 71 339 86 56
faks 71 339 79 12
e-mail: sekretariat@dodr.pl

**Dział Rozwoju Obszarów Wiejskich
Wrocław 2018**